

**ปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน
ในชั้นก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว
และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553¹**

ธนาภรณ์ ยี่แม่ณิง²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในชั้นก่อนฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนและศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมาใช้ในชั้น ก่อนฟ้องคดี ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึง แนวคิด ทฤษฎีการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมาเป็นมาตรการทางเลือก แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากระบบการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก โดยอยู่ภายใต้ หลักเกณฑ์เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเพื่อการแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน การบรรเทาผลร้าย ทดแทนหรือชดเชยความเสียหาย สร้างความปลอดภัยหรือความสงบสุขแก่ชุมชนและ สังคมและเสนอแผนดังกล่าวให้พนักงานอัยการพิจารณา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ของเด็กและเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ให้สามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้ อย่างสงบสุข ผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคมโดยใช้ วิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการลงโทษจำคุก โดยเฉพาะการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามา ใช้ในชั้นก่อนฟ้องคดี ซึ่งถือเป็นต้นทางของการพิจารณาให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมได้ สามารถกลับตนเป็นคนดีโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล ซึ่งใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอาญาที่มี โทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เด็กและเยาวชนรู้สำนึกในการกระทำ ก่อนฟ้องคดี ทั้งผู้เสียหายและเด็กและเยาวชนให้ความยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดทำ โดยผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการมีคำสั่งและเมื่อพนักงานอัยการมี คำสั่งเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะต้องรายงานให้ศาลทราบ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในชั้นก่อนฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมี อาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์รุ่งเกียรติ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา ภักติกุล และ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ยังไม่ชัดเจน ไม่ครอบคลุมด้วยกันหลายประการ สรุปได้ดังนี้

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง เรื่องเงื่อนไขอัตราโทษที่สามารถนำคดีเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี ซึ่งต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะเป็นโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่มิได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับข้อหาหรือฐานความผิดที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนเอาไว้โดยชัดเจน ทำให้เกิดปัญหา ในการใช้ดุลพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจที่จะพิจารณานำเด็กหรือเยาวชนที่สามารถกลับตนเป็นคนดีเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวและการพิจารณาแต่เพียงเงื่อนไขของอัตราโทษ โดยไม่ได้พิจารณาความร้ายแรงของคดีประกอบด้วย ก็อาจจะส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนที่เข้ามาสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พฤตินิสัยที่เป็นสาเหตุของการกระทำความผิดของตนได้อย่างแท้จริงและเมื่อได้รับโอกาสไม่ถูกฟ้องเป็นคดีต่อศาลอาจหันกลับมากระทำความผิดซ้ำได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษที่มีอัตราโทษอยู่ในกรอบเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากคดีส่วนใหญ่ที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดเข้าสู่สถานพินิจ พบว่า เป็นคดีที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษมากที่สุดซึ่งปัญหาการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชนถือเป็นปัญหาที่มีความร้ายแรงและเกิดผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก

ประเด็นปัญหาที่สอง เรื่องไม่มีบุคคลทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายโดยตรงหรืออธิบายถึงสิทธิและหน้าที่แก่เด็กหรือเยาวชนรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในระหว่างการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ในชั้นก่อนฟ้องคดี ซึ่งหากผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายโดยเฉพาะเด็กหรือเยาวชนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และบทบาทของตนเองแล้ว ก็ไม่อาจแสดงความคิดเห็นในการกระทำความผิดที่มาจากใจจริงของตนเองหรือไม่เห็นความสำคัญของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่งผลให้การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่อาจสำเร็จได้ เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นจะถูกดำเนินคดีต่อศาลต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจไม่ได้ถูกถ่วงถ่วงอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้สอดคล้องตามกฎหมายหรือให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริงที่มีเพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสียหายของเด็กหรือเยาวชน

ประเด็นปัญหาที่สาม เรื่องการคืนเงินหลักประกันในระหว่างปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากเมื่อศาลเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะใช้ดุลพินิจตรวจคืนหลักประกันทันที แต่การที่ศาลพิจารณาคืนประกันไปในขณะที่เด็กหรือเยาวชนยังอยู่ระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และหากต่อมาปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนรายนั้นฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่มา

รายงานตัวต่อสถานพินิจ ก็จะทำให้ สถานพินิจไม่มีมาตรการใดในการบังคับเด็กหรือเยาวชนให้กลับมาปฏิบัติ ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือป้องกันการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามแผนได้ จึงถือเป็นอุปสรรคต่อการนำ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้เพราะกฎหมายเองก็ไม่ได้ให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจ ที่จะสามารถเรียกประกันหรือหลักประกันจากฝ่ายผู้กระทำความผิดเพื่อให้มารายงานตัวตามกำหนดนัด หรือเพื่อป้องกันการหลบหนีเหมือนอย่างเช่นพนักงานสอบสวนหรือศาลที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ อย่างชัดเจน

ประเด็นปัญหาที่สี่ เรื่องการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีมาใช้กับเด็กหรือ เยาวชนที่กระทำความผิดแต่เคยได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามา ก่อน ไม่ว่าจะปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จหรือไม่ก็ตาม และกรณีที่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิดเคยเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลแต่ต่อมาศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่ศาลได้ใช้ วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษทางอาญาตามมาตรา 142 หรือพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการ กำหนดโทษหรือกำหนดโทษไว้แต่รอการลงโทษตามมาตรา 144 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ไม่ว่าจะเป็นความผิดฐานเดียวกันกับการกระทำ ความผิดครั้งแรกหรือความผิดฐานอื่นก็ตาม โดยถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำที่ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำ พิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน ซึ่งยังคงสามารถนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดี มาใช้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำได้ เนื่องจากไม่เข้าข้อห้ามตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ อาจเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดซ้ำเข้าสู่การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญาควบคุมพฤติกรรม และกลายเป็นการผลักดันให้เด็กหรือเยาวชนจำต้องกลับคืนสู่สังคม ทั้งที่ยังไม่ สำนึกถึงการกระทำความผิดของตน อย่างแท้จริง ครอบครัวยังขาดการเอาใจใส่ดูแล ขาดการอบรมสั่งสอน ความรับผิดชอบชั่วดีเมื่อเด็กหรือเยาวชนได้กลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่มีคุณภาพชีวิต ไม่ได้รับ การศึกษา ย่อมต้องกลายเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีพฤติกรรมไม่ดีเช่นเดิม และอาจกลับไปก่อคดีอาชญากรรม ที่รุนแรง ซ้ำซาก ติดเป็นนิสัยมากขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นก่อน ฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาประเภทคดีที่ห้ามใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการแก้ไข มาตรา 86 วรรคแรก จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งมี อัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม” แก้ไข เป็น “ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ยกเว้นคดีในข้อหาหรือฐานความผิดยาเสพติดให้โทษ”

2. ปัญหาบุคลากรทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมายในระหว่างการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการแก้ไขมาตรา 87 บรรคแรก จากเดิมซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตาม มาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มี หน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้” แก้ไขเป็น “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย ที่ปรึกษาทนาย และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วม ประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบ จากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้”

3. ปัญหาการคืนเงินหลักประกันในระหว่างการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมมาตรา 86 บรรคที่หก เป็น “ทั้งนี้ ในคดีที่ผู้อำนวยการสถานพินิจจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือ เยาวชนตามวรรคหนึ่ง ให้มีอาสาสมัครคุมประพฤติสำหรับเด็ก และเยาวชน ทำหน้าที่ติดตามสอดส่องความ ประพฤติของ เด็กหรือเยาวชนที่กลับสู่ชุมชนในระหว่างที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อป้องกันเด็ก หรือเยาวชนจะฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามแผนดังกล่าว”

4. ปัญหาเกี่ยวกับการนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมมาตรา 86/1 เป็น “ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 ไม่นุญาตให้นำมาใช้บังคับกับคดีที่เด็กหรือเยาวชนเคยได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ว่าจะปฏิบัติตามแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำเร็จหรือไม่ก็ตาม หรือในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนเคยเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษา ของศาล และต่อมาศาลใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษทางอาญาหรือรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ เด็กหรือเยาวชนตามประมวลกฎหมายอาญา”

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : หลักการและแนวคิด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- ปพนธีร์ ธีระพันธ์. (2561). *แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- อัจฉรียา ชูตินันท์. (2563). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อุทัย อาทิวะ. (2557). *ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.